

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese
cate 3 cóle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galben cu porto
postei.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu, séu prin posta
séu prin domni co-
lectori.

Nr. 12.

Brasiovu 15. Iuniş 1874.

Anulu VII.

Sumariu: Studiu asupra dialectului macedo-romanu paralelu cu celu daco-romanu. (Urmare.) — Comerciu si codicele comer-
ciale. (Fine.) — Vechiulu Apulum si ruinele lui. (Fine.) — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Urmare.) — Table mari
de parete din istori'a naturale a animaleloru sugatórie.

Studiu asupra dialectului macedo-romanu paralelu cu celu daco-romanu.

(Urmare dela Nr. 10.)

Închiriamu oserbarile nóstre despre sustantivele
m.-romane si flesiunea lor cu una peculiaritate dein
cele mai remarcabili. Ast'a ni-o oferescu numenele
proprie de urbi si locuri, cari 'candu stau in con-
struitiune cá tient'a unei misicari, ori cá punctulu unei
esisteri, scurtu: la intrebarea unde? pana unde?
nemidiulocitu dupa verbu se punu fóra vre una pre-
pusetiune; buna óra cá in latin'a, totu la numenele
proprie de urbi si alte locuri, genetiuvulu, au acusa-
tivulu, au ablativulu locului, p. e. Scipiu Emiliulu
fece Rom'a unu judeciu, d.-r. in Rom'a séu la
Rom'a; nu fusi Geting'a? d.-r. in Geting'a; dis-
gusta om'lu se vina Got'a; eu fui Got'a ma-
gipsitu, d.-r. io fui in Got'a farmecatú; Alesan-
dru se nascú Pel'a, mori Babilonu, se in-
gropà Alesandri'a.*) Se esceptiunedia totusi:
in Pole (Constantinopole), in Searu, si alte cateva.

IV. Adjectivulu calitativu in dialectulu
aureliano-romanu nu face mari si multe esceptiuni
dela celu traiano-romanescu. Terminatiunea a vre
patru cinci ajective cade inainte de tóte in numerulu
acestoru esceptiuni. Anume ajectiveloru greu, reu,
femininulu caroru, cumu se sci, urmédia declinatiunea
sustantiveloru apocopate, in dialectulu m.-romanu se
adauge unu alu treile ajectivu: uou, formandu si
elu multariulu femeiescu dupa norm'a apocopata:
noale séu nale.***) Éra ajectivulu limpede e la
dinsii mai corectu limpidu, limpida, lat. limpi-
dus-a; dein contra forte alu nostru lat. fortis-e, la
eli mai reu: fortu, fórtu.

Almintre declinarea lor, de sene cá si in lega-
tura cu vre unu sustantivu, se templa totu cá in
limb'a nóstra cisdanubiana; adeca ajectivulu póte stá
inainte ori dupa sustantivu, in ambe casurile arti-
clulu numai la unu nume se acatia. Dara si acést'a
nu fóra una mica abatere in dialectulu cestiuatú;
pentru cá déca intre sustantivu si ajectivu se asiédia
asia numitulu artielu secundariu celu, acelu, in

atare casu geniulu dialectului m.-romanu pare a con-
cede acatiarea artichului la amendóne numenele, p. e.
feti-ori-li aceli mici-li cadeá unu dupa
alantu pre nare,*) d.-r. baiatii celi mici cadeáu
unulu dupa altulu pre nasu. Cú nu i-vinu aici in
mente frase cá „Ddiu cel'a bunulu“ dein Bi-
bli'a de Brasiovu, tradusa de diaconulu Coresí? Nu
cumvá Coresí, insusi au cu parintii sei, inmigrase in
Transilvani'a dein tieniturile m.-romane? . . .

Cu privire la comparatiunea ajectiveloru e de
insemnatu, cá particul'a gradului comparativu in m.-
roman'a e ma, d.-r. mai, éra cea a superlativului
cama (cá lat. quam magis, quam maxime, perquam
p. e. fili'a ma vruta, ca-ma vruta, d.-r. fi'a
mai iubita, cea mai iubita; cucot'lu ma musiatu,
ca-ma musiatu, d.-r. cocosulu mai frumosu, celu
mai frumosu. Numai cátu ca deinaintea lui ma in
superlativu nu se omite nece atunci, candu in con-
struitiune vine pusu inaintea superlativului demustra-
tivulu celu, acelu, cea ce noi d.-romanii adi nu
potemu face, p. e. nece acea ca-ma mica casa,***)
d.-r. nece cea mai mica casa.

VII. Ajectivulu determinativu, care a-
deca insocindu unu sustantivu, nu ne spune o cali-
tate a acestui, ci diferite alte idee, in dialectulu ro-
manescu transdanubianu manifesta mai-numeróse in-
susiri divergenti dela alu nostru. Asiá diferescu nu
intr'unu punctu ajectivele determinative numerali, si
anume ordinali, cardinali, multiplicative, proportiu-
nali si nedefinite; asiá si ajectivele determinative po-
siesive. Se le luámu in ordine.

* a) La numeralile cardinali prim'a deseli-
nire e femininulu una, care nece odata nu se con-
trage in o cá in dialectulu d.-romanu; asemenea l
in milia numai se móia, éra nu despare de totu cá
in mi'a d.-romana. Alta desclinire e, cá fratii m.-
romani si dela dóuedieci pana la treidieci unitatea
cu diecimea o impreuna priu midiulocirea prepuse-
tiunei spre ori spra; asia dara unsprevinvici
= 21, doisprevinvici = 22, nónesprevinvici = 29,
éradela treidieci incolo numeratur'a e cá la noi. A
trei-a desclinire privesce natur'a interna a cardinali-

*) Boiadgi o. c. pag. 206 si urm.

***) Acelasi o. c. pag. 37.

*) Acelasi pag. 166.

***) Acelasi pag. 221.

loru, dupa care adeca la dînsii, precumu numerii dela unulu pana la diece, asiá si dela unspredece pana la nóuespredece suntu ajective, pre candu cesti dein urma la noi posedu fire sustantivale; dein contra dóuedieci la noi e sustantivu, éra vinvici la eli e ajectivu, p. e. optspradiece de mulieri, d.-r. optspradiece muieri; vinvici pecuni, d.-r. dóuedieci de bani.

Incátu pentru declinatiunea numeraliloru cãrdinali, unu, una se declina cá in limb'a d.-romana, numai fóra acatiarea desului la noi a epenteticu; e remarcabile inse, cá dela doi încolo tóte numeralile cardinali accepta articolulu si cu ajutoriulu lui se declina in ambe genurile. Asia dara: unu, unui, una, unei, doili, a doiloru, dóuele, a doueloru; patruli, patrule, diecili, diecile, s. a. m. d. Dara de se prepune numeralelui cardinal demustrativulu acelu, atunci numeralele remane neinflectatu, intogmai cá la noi, precumu: aceli doi, aceloru optu.

b) Ordinalile ne infaciosiédia numai neinsemnat'a diferentia, cá m.-romanii particéo'a a o punu si inainte de antaniu, antania; de altmîntre dícu si prim'lu, prim'a.

c) Multiplicativele suna la eli: una óra una e una, dóue ori patru suntu optu, trei ori optu suntu patru spravinvici, scl.; deci fóra prepunerea particelei de, precumu si fóra a se folosi de dat'a d.-romana.

d) Numeralile proportiunali le formédia si dînsii, cá si noi, dein cardinali, cu esceptiunea numerului primu; deci: simplu-a, indoitu-a, impatratu-a, scl. Duplu-a, treplu-a, patruplu-a scl., suntu neologismi si la eli. Cu tóte aceste proportiunali dînsii le mai esprimu cu: nica una óra atantu, siese ori atantu, vinvici ori atantu, s. a. m. d.

e) Deintre numeralile nedefinite si alte ajective determinative, cari spunu cantetatea in modu nedetiermuru, ne aréta câte o diferentia séu alt'a urmatoriele: verunu-a, care altcumu se declina cá in dialectulu d.-romanescu; ci m.-romanii elidendu adeseori pre **u** dein midioloculu lui, lu rostescu ver'na, ver'na; éra in locu de multariulu veruni-e séu uni-e mai totdeun'a folosescu pre nesce, nescanti-e. Atantu-a, atanti-e se pronuncia mai vertosu cu **ch**: achtantu, cá si achtare d.-r. atare; ba unii lapedandu pre **t** si **n**, dícu plane achátu. Dupa acumu dîsulu numerale nedefinitu se pare cá conformara m.-romanii pre alantu-a, alanti-e, d.-r. alaltu-a. Tutu-a, tuti-e, cá si italiculu tutto-a, tutti-e, afla resunetu in d.-romanesculu tuti-trei, tuti-patru séu mai vulgariu tus-trei, tus-patru. In fine numeralile nedefinite cá si pronumenele, ce se compunu cu **va**, m.-romanii le usita si pre aceste, dara mai adeseori le compunu cu particul'a albanica **do**, tido de acelasi sensu cu **va** alu nostru, p. e. câtu-va, câtu-tido, care-va, caretido, icido, scl.; cu fia inse nu compunu nece unu numerale si nece unu pronumene.

Intre parentesi oserbãmu, cá cineva in legatura cu o particula negativa insemnédia nimene, p. e. cineva nu vene, d.-r. nimene nu vene; buna óra cumu dícemu si noi in limb'a romana cisdunãrena cu o singura negativa: sufletu de omu nu veni. Fóra particula negativa inse cineva si-reiea sensulu ordinariu.

f) Ajungundu la ajectivele determinatorie posesive si demonstrative, dein cari ultime m.-romanii folosescu mai cu séma pre aistu-a si acelu-a, e de sciutu, cá declinatiunea acestoru, cá si a celoru-alalte determinative, e nu numai dupa genu si numeru, ci si dupa casuri, va-se dica e declinatiune completa. In acésta numenativulu e, cá si la noi, asemene acusativilui, genitivulu dativilui, vocativulu lipsindu determinativelor; éra terminatiunile casuali suntu cá in dialectulu nostru d.-romanu: gen. dat. sing. ui, ei, plur. oru, p. e. unu, unui, unei, unoru; amendoi, amendóue, amendouoru; nescanti, nescante, nescantoru; cesciucare, cesciucarei, cesciucaroru; caretido, carutido séu cuitido, carortido, scl.

Dara acésta declinare, in contrastu cu limb'a d.-romana deincece de Danubiu, se estinde si la ajectivele posesive, declinandu-se si aceste in modulu urmatoriu: amieu, amieui, amiei, amieoru; amea, amesai, améie, ameloru; ateu, ateu, atei, ateoru; ata, atei, atale, ateoru; su, asui; sa, asai; anostru, anostrui, anostri anostroru; avostru, avostrui, avostri, avostroru. Inse cele mai vechie cãrti basericesci romane ne atesta, cá in vechime dialectele romanesce erau si in respectulu acest'a mai aprópe unulu de altulu, deórace aflãmu urme si despre declinarea analóga a posesivilui d.-romanu, p. e. mergundu luã si aduse nume-sii.*)

Formele aceste ale ajectivilui posesivu suntu cele lunge, pre langa cari dialectulu m.-romanu, cá si celu d.-romanu, posedu si forme scurte: miu, tu, su, mea, ta, sa; cele le punemu langa sustantivulu articulatu, ceste la sustantivulu fóra articlu, precum: domnulu amieu, óspele ateu; dein contra: cas'a a frate-tui, gardin'a a noru-sai, scl.

VIII. Numele personali séu pronumele. Indata la pronumele persónei prime dãm preste una peculiaritate precátu de curiósã, pre atátu si de insemnatate istorico-limbistica. Anume in loculu numenativulu eu usulu vlogariu folosescu si mené, incatu nu alt'a decatu cunoscutulu „mi-su banatianu,“ „mi-su hatieganu“ ti-pare straplantatu in vãlile amene ale Pindului.**)

*) Biblia de Bucuresti dein 1688, genes. 27, 14, (la Ci-pariu, Princip, pag. 137.)

**) „Vedi Flori de Macedoni'a“ de Mich. Neculescu:

Mene voi se fi a mea.

Tene vedi cá sór'le s' бага. (Vercolaculu.)

Romanu mene, romanu tene:

Ce vrei, frate, cá ma bine? . . .

Tene jone, mene jone;

numenativale a pronumelui de persón'a antaia nu e intru atátu o abnormitate, càtu mai vertosu unu argumentu mai multu despre admirabilea tienacitate a poporului preste totu, si acelui romanescu in speciale; pentru cà me, mené este propriamente form'a numenativale mai originaria a pronumelui de prim'a persóna, dein care forma se derivara cele-alalte casuri ale acelui pronume si care se póte urmari pana susu la vechiele dialecte ale Italiei, ba si mai susu pana in limb'a sanscrita; éra dein dialectelé vechie italice vedemu usulu ei reinviatu in latinitatea evului mediu.*)

Altcumu cele-alalte pronumene numai diferentie mai pucinu insemnatórie ne presenta. Asiá cea ce observaramu despre dativulu numencloru, are valóre si aici: dativului adeca i-se prepune in dialectulu m-romanu particéo'a prepusetiunale a, precumu: a mie, a tie, a nóue, a vóue, scl. Mai incolo câteva pronumene scurtate de dativu si acusativu se rostescu cu vocale oscura, care rostintia se aude incóle si pre tienuturile Crisiului si Satumariului, p. e. ne (nà), ve (và), le (là) scl.

Insu, in limb'a m-romana prein strapunerea lui n se dice: nesu, nesa, nesi, nese.. Dinsu ori densu inca ocure, dara mai multu cu lapedarea lui n cá desu, desa, in care érasí ne vine a privi unu resunetu alu vecinei limbe italiene cu alu seu desso, dessa. Insu nescaimbatu vine ipainte in compunere cu pronumenele personali scurtate, cá si in dialectulu d-romanu; dara m-romanii comitu o eróre, intru càtu adeca la femininulu persónei 3, dau terminatiune feminina nu lui insu, ci pronumelui scartutu, precumu: elu insu-sí, ea insu-sia, eli insi-si, ele insi-sie, in locu de: ea insa-si, ele inse-si.

Despre pronumele intrebatórie care si ce, gen. dat. a cui, e de notatu, cà nu aflamu urme, cá se se usite care si cu articulu le, cumu se usita in dialectulu d-romanu. Altmintre acestesi pronumene se folosescu si cá relative, declinandu-se totu cá intrebatóriele.

De momentu e inse la m-romani omiterea prepusetiunei acusativali pre inca si deinaintea pronumeloru personali. La aceste noi in tempulu de facia, cumu se scie, nu le mai potemu formá si intrebuintiá acusativulu fóra pre; numai in càrtile nóstre cele mai antice avemu nu multe esemple despre folosirea acusativului fóra pre, atátu la pronumene, càtu si la alte numene sustantive si ajective.

IX. Verbulu. Cea mai principale intre partile cuventarei fiendu verbulu, la dinsu aflamu cele

mai numeróse si totodata mai insemnate diferentie intre ambele dialecte. Cà-ce trecundu preste persone si numeri, asemeni la eli cá la noi, indata la tempuri si moduri aflamu, ca p. e. préperfectulu indicativu la dinsii e compusu, pierdiendu-se celu simplu alu latiniloru si alu nostru; deincontra dinsii posedu in forma simpla tempulu séu modulu conditionale, precandu acest'a la noi numai compusu cu verbe ausiliarie se mai afla. Ci pentru mai multa lumina se padímu si aici órecare ordine, luandu mai imprima verbele ajutatórie, apoi cojugatiunea propria, in fine verbele neregulari.

A). Antáiu ausiliariulu am in presentele indicativu se conjuga: am, ai, are, avemu, aveti, au, deci cu totulu cá presentele verbului avere, in care respectu limb'a m-romana covine cu limb'a italiana si alalte sorori, cari inca folosescu presentele lui avere, nestramutatu cá ausiliariu, singur'a limba portugesá mai avendu dóue fórme, un'a mai lunga si alt'a mai scurta, pentru presentele indicativu persón'a primá si secúnda plurale a lui avere. Form'a d-romana asi, ai, ar, amu, ati, aru dialectului m-romanu i-lipseste; inse acést'a se suplínesc cu prisosintia prein tempulu ori modulu conditionale simplu, avurim, avuri, avuri, avurimu, avuritu, avuri, mume si prein frasielé: si furi cà, s' este cà, candu se si scl. prepuse tempuriloru indicativului, cari frasi impromuta acestoru tempuri sensu optativu si conditionale. Cele-alalte tempuri privescu pe verbulu regulariu avere, alu carui gerundiu avunda-lui si avundu, cumu se vede, mai multu dein cause fonetice se abate incátva de la alu nostru.

Ausiliariulu sum m-romanesce se conjuga: escu, esci, este séu e, fimu, fiti, suntu. Imperfectulu consuna cu alu nostru. Alalte tempuri suntu ale verbului fire, care intre alte singularitati pers. 3. a presentelui conjunctivu o formédia fiba, dupa aiba; participiulu trecutú futu, futa in locu de fostu, fósta de deinceóce de Dunare; gerundiulu funda-lui ori fundu; modulu conditionale si furim, furi, furi, furimu, furitu, furi.

Voiu se conjuga: voiú, vrei, va, vremu, vreti, va. Asiadara érosi ceva abatere dela formele gramaticali d-romane de adi, dara cu atátu mai multa cosunantia cu formele dein càrtile romanesci betrane, in cari, alesu poipunendu-se ausiliariulu, cumu se si poipune fórte desu, futurulu capeta estmodu o fisiognomia de totu latinésca, precumu: laudá-vremu, laudá-vreti, lat. laudaverimus, laudaveritis, etc.

Pre urma indata aici potemu face oservarea, cà la tempurile verbali compuse in dialectulu m-romanu participiulu de regula stà in genulu femeiescu, precumu si in limb'a romana cisdanubiana alesu la pronumene form'a femeiesca se usita in loculu neutrului latinu, p. e. io am avuta, noi avemu futa, d.-r. noi amu fostu, voi aveti vruta, scl.

In cojugatiunea propria si m-romanésca pastrá

Fruntea mea de Macedone

Pórta ocli, ce topiesce

Totu barbarulu, ce-o mutresce:

Pre menduiri nica stai? (Hor'a unirei Romaniei.)

*) V. la Muratori Antiqu. It. t. II. pag. 181: „Mi Leo, qui Leotifrido nomine, videlicet venditor vendo et trado,“ in locu de: „Ego Leo etc.“

cele patru forme s'eu paradigme conjugatiunali ale latinei si ale limbei romanesci preste totu, care paradigme, precumu e cunoscutu, in câte tóte alalte limbe nóue-latine se sleira la trei. Tempuri in modulu indicativu suntu trei simple: presente, imperfectulu si perfectulu I. s'eu istoricu. Acestu ultimulu la m-romani se usita multu mai desu decâtu perfectulu compusu, si anume atátu in singulariu càtu si in multariu, pre candu la noi mai numai in persónele singulare si in a 3. pers. plurale i mai remase in usulu vulgariu órecari urme, de si in scrierile d-romane mai vechie se folosesce asiá de desu si cu atáta elegancia si indesime a frasei. Altmintré precumu presente si imperfectulu, asiá si perfectulu istoricu se cojuga cá la noi, p. e. calcai, calcasi, calcà, calcàmu, calcatu, calcara: vediui, vediusi, vediù, vedium, vediutu, vediura, cu acea neinsemnata desclinare, cà 1. pers. sing. fratii m-romani o rostescu totu camu cu u finale, cumu se pare conformandu-se terminatiunei ce are acésta persóna in alte tempuri; mai departe terminatiunea persónei 2. plur. in tu, care si la celi vechi ali nostri ocure intogmai, pare introdusa spre destintiune de pers. 2. plur. a presentului indicativu, celu pucinu la cojugatiunea I. si IV., si are órecàta asemenare si cu rostirea aceleiasi persóne in limb'a francesa; in fine terminarea persónei 3. plur. in vocale si inca oscura, pare fórte vechia in limb'a d-romanésca, precumu demustra formele it. cantarono si cantaro d-r cantara, prov. chanteron si chantero, éra in inscriptiuni dedro d-r dederà, cumu si la Quintilianu dederont, probaveront.

Tempuri compuse in indicativu suntu urmatoriele: perfectulu, (la d-romani cu terminatiunea simpla sem, dara in acésta forma la m-romani peritu), si dóue future, ambe compuse. Unulu dein aceste future se face cá in limb'a nóstra cu voi u si infinitivulu verbului respectiv, dara infinitivulu lungu, nu celu scurtu, precumu: voi u calcare, vrei calcare scl.; futurulu alaltu se forma cu va luat u impersonalmente pentru tóte persónele singulariului si multariului, la care particica ajutatória se adauge presente cojunctivu alu verbului, inse asiá, cà m-romanii de cele mai multe ori omitu cojunctiunea se, dicundu: va si calcu ori va calcu, va si calci va calci, va si calca va calca, va si calcàmu va calcàmu scl.*) Incolea estu futuru lu-póte audi omulu si in dialectulu romanescu cisdunarénu, ci numai raru si sporadicu.

Comerciulu si codicele comerciale.

(Fine.)

§ 187. Adunarea generale constitutiva este considerata cá constituita cu dreptu de votu decisivu numai, déca afóra de fundatori, voru mai fi de facia celu pucinu siepte subscriptori, carii se represente

celu pucinu a patr'a parte dein capitalulu subscrisu.

§ 188. Déca vreunulu deintre actionarii ce intra in consortiu, aduce cá capitalulu vreo mosia, realitati s'eu alte averi, valórea acestora o va defige adunarea constituanta, care va determina si numerulu actiuniloru eaquivalente.

Atátu stabilirea acestora, càtu si alte emolumente care se voru accorda unora deintre actionari, trebue se se anumésca si specificce in statute, cà-ci in casulu contrariu nu voru fi obligatórie pentru societate. Candu se va decide asupra punctului acestui dein urma, actionariulu interessatu la acesta, n'are votu deliberativu.

§ 189. Punctele, dein care au se consiste statutele.

§ 190. Cumu are se se faca inregistrarea statuteloru. Cá si in alte staturi; de ex: dupa legea Franciei dein 1867: L'acte notarié, constatant la sousscription du capital social et le versement du quart. 2). Une copie certifiée des deliberations prises par l'assemblée générale dans les cas prévus par les articles 4 et 24. Lorsque la société est anonyme, on doit annexer à l'acte constitutive la liste nominative, dûment certifiée, des souscripteurs contenant les noms, prénoms, qualités, demeure et le nombre d'actions de chacun d'eux.

In cursu de 1 luna unu extrasu alu actului constitutivu si alu pieseloru annexate se se publice in diariulu oficiale, dein care 1 exemplariu adevéritu de tipografu, si legalisatu de primaria, se fia inregistratu la tribunalulu sub pedépsa de nullitate.

§ 191. Cu inregistrarea statuteloru, consortiulu mai este a se constata si a se midiuloci inregistrare: 1) cá capitalulu intregu este asecuratu prin subscriptiuni; 2) cá 10% au intratu; cá consiliulu administrativu (felügyelő bizottság*) s'au alesu; 3) cá societatea s'a si constituitu in adeveru. Acestea sub pedépsa.

§ 194. Inregistrarea trebue se se faca in terminu de 6 luni dela inchiaierea subscriptiuniloru.

§ 196. Directiunea representa pe consortiu.

§ 197. Actiunile nici se potu rescumpara, nici cassa: cà-ci acésta ar fi a sanctiona modulu arteficiale de a jocà la bursa, precumu s'a intemplatu pana acilea. Prin tragere la sorti se potu annulla, inse numai sub conditiune, cá modalitatea acésta se fia prevediuta in statute.

§ 199. Actionariulu nu 'si póte cere inderaptu partea sa dela consortiu.

§ 200. Actiuni interimali. Se se inscria exactu partea platita, nici mai multu nici mai pucinu, sub grea pedépsa.

§ 201. Nu se póte promitte dobenda s'eu dividenda actionariloru dein fondulu primitivu, ci numai dein castigulu ce resulta la bilantiu, si se potu da

*) Francesce: Conseil de surveillance.

interese numai pe acela timp, care trece cu măsurile preparative până la începerea activității.

§ 202. La obligațiunile de prioritate, pe care le dă unu consortiu, nu se potu applica §§-ii 197 et 201 ai acestei legi. Cu alte cuvinte: obligațiunile de prioritate se potu rescumpara și dela acelea se potu plăti interese annuali, care se defigu in statute. De aci încolo, celelalte preferențe a le obligațiunilor de prioritate se stabilescu in statute, séu și prin adunarea generale.

§ 204. Actionarii nu sunt obligați către societate la mai multu, de câtu numai numerarea sumei anumite in acțiune și adoptate de adunarea generale. Ori-ce alta avere a loru remane scutita de ori-care prefaceri și desastre ale consortiului.

§ 205. Actionariulu care nu plătesce la terminu sum'a coprinsa in acțiunile sale, este obligatu in poterea legii a plăti interese de intardiare.

De altumentrea societatea este in dreptu, că se prevédia asemenea casuri chiaru in statute și se stabilescă óresi-care glóba, séu se enuntie, că actionarii carii nu se tienu de cuventulu datu și nu plătescu la terminu, isi perdu ori-ce dreptu facia cu societatea. Asemenea mesuri sunt fundate in praxea vechia a tuturoru tieriloru, in care se afla societati de acțiuni. Ele sunt fórte necesare, pentrucă sunt exemple destule, unde societatile de acțiuni s'au periclitatu și chiaru desfientiatu, ori că au pagubitu grossu, numai dein cauza, că multi dein actionari au intardiatu cu ratele loru, séu că unii nu le-au mai platitu nici odata.

§ 206. Actionarii lenesi au se fia provocati de trei ori prin diarie că se plătescă; a trei'a provocare se se faca celu pucinu cu patru septemai inainte de implinirea terminulu peremptoriu.

§ 207. Chiaru candu actionariulu isi perde drepturile sale pentru neregularitate, inca totu mai remane obligatu cu 40% către societate, in sensulu §-lui 184.

§ 208. Acțiunile caré suna la portatoriu, se castiga simplu prin cumpararea loru, adeca: proprietariulu loru póte fi ori-cine le cumpara.

209. Acțiunile care suna pe nume, trebuie se coprenda numele, positiunea sociale și locuinti'a posesoriulu și se fia inregistrate intocma in acca carte a societatei, care se dice carte de acțiuni.

Cessiunea acestora se face prin simpl'a transcriptiune pusa in dosu, că și la ori-care cambiu (politia-wechsel); dara noulu possessoriu este recunoscutu de actionariu, déca cessiunea se transcrie și in cartile societatei.

(Dupa codicele comerciale franc): Acțiunile se potu vende numai dupace primulu actionariu apucase a plăti pe ele a patr'a parte (25% dein valórea nominala.)

§ 210. Actionariulu primitivu remane obligatu către societate inca și in acela casu, candu acțiunea sa sunatória pe numele scu, este data, transpusa,

transcrisa la altulu, până atunci, până candu noulu possessoriu nu este inregistratu in cartea societatei. Inse chiaru și in acestu casu elu mai remane obligatu in a dou'a linia pentru indatoririle luate către societate pe unu anu intregu, pentru casulu déca cumparatoriulu, adeca noulu possessoriu, nu le ar implini.

Despre adunarile generali.

Drepturile actionariloru, privitorie la afacerile societatei și anume la administratiune, la cercetarea și stabilirea bilantiulu, defigerea dividendelor, sunt reprezentate și exercitate prin adunarea generale, care se compune dein actionari. Déca in statute nu s'a regulatu modalitatea votarei, atunci fiacare actionariu are atâtea voturi, câte acțiuni possede. Directiunea conchiama adunarea generale. Fóra adunare generale societatea nu ar avea nici unu sensu.

§ 212. Adunarea generale trebuie se se conchiame celu mai pucinu una-data in fiacare anu. Inse ori-cand s'aru afla unu numeru de actionari carii se posséda a diecea parte dein acțiuni, că se pretenda conchiama adunarei, directiunea este obligata a o conchiama; éra déca s'ar oppune, adunarea generale se póte conchiama prin tribunalu.

§ 213. Indata ce s'aru afla dein bilantiu și dein tóta comptabilitatea, că societatea a perduto diumatate dein capitalulu seu, trebuie se se conchiame adunare generale.

§ 214. In ori-ce convocatiune se se anumésca obiectele, materiile, asupra carora voru avea se se consulte actionarii. Concluse cu valóre și obligatorie se potu lua numai asupra cestiuniloru anumite in convocare.

§ 215. Coprende drepturile și atributiunile specificate in 7 puncte ale adunarei gener.; care inse sunt cunoscute dein diverse statute de ale societatiloru.

§ 216. Processele verbali ale adunariloru generali se se presente la tribunalu, fóra care conclusele luate n'au valóre.

§ 240. Societatea care se dissolve, se provóce pe creditorii sei, că in restempu de unu anu se se presente cu pretensiunile loru.

§ 245. Societatea care se dissolve și si prefaca in alt'a noua, administra averea sa separatu, până candu nu va fi indestulatu pe toti creditorii sei.

Vechiulu Apulum și ruinele lui.

(Studiu archeologicu.)

(Fine.)

Desgropări in mesura mai mare s'au facutu numai in partea dreapta și stanga a drumulu de tiera, intre Portulu Muresiului și Alba Iulia. Pentru desgropările facute in partea dreapta avem de a mulțiami numai și numai constructoriloru calii ferate, cari avendu lipsa de pamentu, au sapatu dela 1/2

pâna la 1 stanjinu afundu. Astfelu mormente uitate si desconsiderate de seculi, mormente, ce pastrau in sinulu loru glori'a strabuniloru nostri, se deschisera, si prin acést'a deschisera si ochii nostri. Inse afundimea, pana unde au ajunsu atuncia cu saparea, totu n'a fostu de ajunsu, pentru cà tóte càte s'au desgropatu, colonne, pedestale, vase de lutu si de peatra, caramide, are etc., erau arruncate unele preste altele, accoperite cu pamentu pucinu, inse pamentulu cu atátu mai tare mestecatu cu multime de hêrburi, bucâti de caramide, varu, cenusia, pamentu arsu, óse s. a. m.

Numai in anulu 1873 locuitorii dein Portulu Muresiului, avendu lipsa de materialu pentru zidirea caseloru, se sufulcara a continuá saparea in acelu locu, pâna ce dederu de muri solidi, de doue urme lati si redicati numai din pétra de munte: petrele erau legate unele de altele cu varu stinsu. Intr'o astfelu de sapatara am vediutu una parte a junui muru de caramide mari, bine arse si sunatórie cá otielulu. Varulu intre aceste caramide erá de doue degete, albu cá neau'a, finu cá farin'a. Caramidele lipite cu acestu varu, numai cu fórté mare incordare le putui desparti. Pre o lature a acestei pârti de muru era lipita una tabla de marmure rosietecu pistritiatu, de 4 degete grosu.

E verosimele cà acesti mûri de pétra voru fi fostu fundamentulu, pentru cà la desgroparea loru saporii n'au mai datu de neci una columna seau altu obiectu, care ne-ar poté face se credemu, cà suntemu inca la partile superiori ale edificieloru.

Loculu acestu-a, care formeadia unu trei-unghiu ascutitu, este numai de diumetate desgropatu, si me miru cum ómenfi din apropiere, cari au mare lipsa de materialu de zidire, nu se indura a desgropá si pe cealalta parte inca, care nesmentitu assemene este plina de astfelu de materialu necesariu.

Explicatiunile ce am facutu in primele mele notitie dein 1868 asupra conglomeratului d'o urma grosime, ce acopere acestu locu, astadi crescutu cu érba misera, le sustienu si acum'a; cà-ci resultatulu cercetariloru ulterióre a remasu totu celu alu celoru prime.

Terrenulu d'a stang'a drumului este asta-di aratu. Inse in anulu 1869, candu acestu terrenu remase de ogoru, proprietarii cei mai multi ai singurateceloru parcelle rescolira pamentulu in afundime de unu $\frac{1}{2}$ de stanginu. Dein acestu locu desgropatu proprietarii au scosu apoi sute si mii de caramide si petre, asiediandu-le in gramedi mari, pre care mai tardiu le-au folositu spre redicarea mai multoru edificie in Alb'a Iuli'a si Portulu Muresiului. Ciopliturile dein pétra, arele etc. le-au folositu spre diverse scopuri, pre cum vomu vedé mai la vale.

Este usioru de priceputu, cà multe obiecte, chiaru si pretiöse, au suferitu mai multu séu mai pucinu prin saparea fàra atentiune a lucratoriloru nepriceputi, pentru cà scopulu acestoru desgropàri si sapari nu

erá de locu altulu, de càtu a scóte càtu mai multe caramide si petre de folositu. Altu ceva nimicu.

In acelu anu avendu ocupatiuni pentru mai multu tempu in Alb'a Iuli'a, m'am repeditu si eu pâna la acelu locu. Acolo, intrandu in cele mai multe grópe, am aflatu murii chilieloru intregi, redicati numai dein caramide; in muri am observatu asie numátele ferestre órbe,*) deintre cari in duoe am datu de nesce lampe de lutu, éra pre pavimentu am aflatu pârti mai mari si mai mice de óle, cane si alte vase, inse neci un'a intreaga. Unele deintre hêrburi se vedeau pre ambele pârti rosietece, arse si in mediu locu negre cá carbunele; éra altele dein hêrburi era seau galbinie, seau sure, inse tari si subtire sunetórie. Instrumente de feru seau altu metalu n'am aflatu. Pote cà altii le-au aflatu si pestratu inaintea mea. Observu inca, cà angustimea despartieminteloru séu a chilieloru de locu nu mi-amu potutu-o esplicá.

Totu aici, in drept'a drumului de tíera, càtra tiermurele dreptu alu Muresiului, se vedu nesce delutie de nasipu (noroiu) finu, tocmai cá nasipulu dein albi'a Muresiului. De aici s'a caratu nasipulu la redicarea edificieloru dela statiunea calii ferate, cu care ocaziune lucratorii au datu de mai multe cade (vanne) colosale, cioplitu dintr'unu singuru stanu de pétra. Aceste cade, ferecate cu duoe pente de feru massive, sunt de unu stanginu lunge, d'unu $\frac{1}{2}$ stanginu late si d'o urma gróse, si póte cà au facutu sierbittiele necesarie la scaldele bêtraniloru nostri, ceea ce este mai probabile. Duoe dintre aceste cade se mai afla acolo de diumetate ingropate in nasipu. Un'a, intréga si bine conservata se afla in promenad'a Alb'a-Iuliei si sierbesce de tróca fontanei de acolo.

Tótu in acelu locu lucratorii au datu si de unu blidu, cu diametru de $2\frac{1}{2}$ urme, cioplitu finu si cu simetria, dintr'o singura pétra de cuartiu duru. Acestu blidu, póte dein negligintia crepatu in duoe diumetati, jace restogolitu langa cad'a dein promenad'a amintita. Me miru cumu de acestu blidu n'a caletoritu inca la museulu dein Vien'a.

Bucati mai mari si mai mici de caramide si de hêrburi am aflatu si pre suprafaci'a siantiuriloru cetotii intarite a Albei, cari, nesmentitu s'au scosu dein loculu acela, candu s'au construitu siantiurile cetatii. Unele de acelea am aflatu si in viniile A. Iulianiloru, precumu si de asupr'a vinieloru, chiaru la marginile padurei, si inca in cantitate surprindietoria.

Orasiulu intregu Alb'a-Iuli'a ne jace pre urme de acestea, pre ruinele vechiului Apulum. Astadi este una strada intre suburbiele romane, pre care romanii o mai numescu „Traianii.“

Trebue se mai amintescu si de apeductulu, firesce, ruinatu, si descoperitu in anii mai dein urma, care se póte urmarí dein regiunea Ighiului càtra Alb'a-Iuli'a, prin care apeductu vechii romani pro-

*) Se dicu Firide.

vedeau cu apa próspecta de munte, curata, impopora'ta loru urbe.

Nenumeratele romasitie pucinu trebuintióse si insemnate dein otarulu A. Iuliei, de cari dà aratoriulu, seau gradinariulu, de câte ori бага ferulu aratrului seau sap'a in pamentu, nu aflu de lipsa se le mai însîru aici.

Partea cea mai mare si cele mai pretióse obiecte, câte s'au desgropatu dein locurile amintite, s'au transportatu numai de càtu parte la museulu imp. dein Vien'a, parte la museulu transilvanu dein Clusiu. Prea pucine esemplarie au scapatu a face onóre museului si gimnasiului romanu dein Blasiu si gimnasiului inferiore dein Sabesiu.

Obiectele desgropate, inse netransportate, au ramasu in folosulu locuitoriloru dein Portulu-Muresiului, Ord'a inferiore si Alb'a-Iuli'a. In curtea proprietariului Siandru dein Ord'a se afla mai multe are diferite, pe care proprietariulu inadinsu le au adusu cu carale sale, cá se mai mantuiasca si elu ce mai póte dein cele desgropate. In Portulu-Muresiului de abié este una curte, la care se nu fia unulu seau mai multe esemplarie dein astfelu de monumente si sculpture de peatra. In multe curti vedi, cà hoarele*) béu deintr'unu blidu seau trocsióra de pétra minunatu lucrata, care cu una miie anni mai inainte, póte, cà a sierbitu spre decóraa unui salonu seau templu allu strabuniloru nostri. Pre simetriciele pedestale, pre cari cu mandria se redicau statuele seau columnele vechiloru domni ai Transilvaniei, asta-di stà d. e. ciubarulu, in care bucataresele in zelulu si grab'a loru, asteptandu lucratorii de la campu, arunca fara sfiela, fara mustrare de conscientia, pàrtile, de verdetiuri, ce nu potu avé onóre dea intrá in afumatele óle dela focu.

Columnele, ce odinióra erau spre decóraa coridoreloru seau a gradineloru pompóse, asta-di suntu scutitorii cornuriloru de porti seau de case, contra ignorantiei caraloru incarcate, seau góle. Éra arele supplinescu bancele de pétra de inaintea caseloru, pre cari betranii siedu in dile de serbatori si vorbesou despre scumpetea domnitória si despre necasurile vietiei.

Promenad'a dein Alb'a-Iuli'a este infrumsetiata cu mai multe are si monumente inscrise. Intre altele este si una figura, imbracata cu toga; éra alt'a reprezenta unu ostasiu, la care se vedu bine curelele si sierpariulu, precumu pórtá si astadi tieranii nostri. La ambele figure lipsescu peciórele si capulu. In stradele orasiului eu insu-mi am numeratu preste 50 de columne, inse tóte fara pedestale. Aceste aru fi urmele desgropate dein vechiulu Apulum.

Pàna candu nu vomu inaintá mai multu, in catu se dispunemu de poteri si materiali, si intelektuali; pàna candu nu se voru constitui anume societati, cu scopu de a studia si scrutá thesaurele nóstre

arheologice; pàna candu fondurile societàtiloru esistente nu voru cresce, cá se póta sprigini prin premie si tipariri etc. inca si intreprinderi de acestea fatigióse, inse serióse; pàna atunci nu vomu poté face scutarile neincungiuratu necesarie pentru conócerea patriei si a istoriei nóstre; cu unu cuventu, nu vomu poté face progressulu in scientiele archeologice, ceea ce va fi defectu prea sentítu in vietia nóstra literaria si scientifica.

Ioanu Valeriu Barcianu.

Colectiune de diplome

dein diplomatiulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe romàni (valachi).

(Urmare.)

1541. Suppl. C. D. T. VI. p. 346.

Altu instrumentu despre uniunea celoru trei natiuni, nobili, secui, sasi.

Instrumentum Unionis trium nationum Transilvaniae

Exstare in Tabul. Nat. Saxonicae innuit Vajda „Az Erdélyi Törvények históriája“ p. 249. 250. ex Kosa de Vajvodis.

1542. Suppl. C. D. T. VI. p. 349.

Acelasiu instrumentu nu'tu in diet'a dela Turd'a.

In Comitii Thordae feria IV. post. Dom. Judica. Unionis Instrumentum Trium nationum Transilvaniae de mutua defensione.

Vetus apographum in Arch. Nat. Sax. sub Nr. arch. 343.

Fragm. edidit Schlötzer. p. 94.

Fragm. edidit Eder de Initiiis saxonum p. 125 et 249.

Fragm. edidit Vajda „az Erdélyi törv. histor.“ p. 249.

Fragm. edidit Kosa de Vajvodis.“

Extractus Literarum Christiani Baumgarten Notarii Bistricien. e quibus evenit Reformationem a. 1543. Bistricium jam penetrasse.

1543. Suppl. C. D. T. VI. p. 353.

Documentu, dein care se adeveresce, cà in acestu anu reformatiunea lutherana strabatuse si pàna la Bistritia, si cà reformatii incepusera a numi idololatrii, adeca inchinatori de idoli pe toti aceia, carii mai tienea icóne sacre in basericele si in casele loru, precumu ii mai numescu pàna in dio'a de astadi.

Christian Baumgarten ehemaliger Bistrizer Notarius sagt in einem Briefe an dem Bistrizer Magistrat: „Vidi exemplar literarum Bylerbek qui arrogantissime scribit Bassis Solimanum scitote in procinctu esse, ut veniens veniat sibi subicere omnes gentes, quae adhuc idola adorant videte Domini, et amici, quos vocet Idololatos, nempe Christianos, qui contra mandatum

*) Galinele, passerile de casa.

Dei tantam reverentiam imaginibus exhibent, nolite ergo permittere, ut ubi Idola illa dejecta sunt, rursus cum jactura maximarum expensarum restituantur. Datae Colosvár 16. Janua 1543.

Aus der Samlung Emerici Amicini weiland Pfarers in Minarken. Das Original ist im Superintendential-Archiv zu Bierthelm.

1544. Suppl. C. D. T. VI. p. 365.

Responsu datu sasiloru in numele imperatului Ferdinandu de Nicolae Romanulu, carele pe atunci era episcopu catholicu in capitala Croatiae Zagrabia, de unde mai tardiu inainta la Archiepiscopi'a si la primatulu dela Strigona.

28. Junii. Nicolai Olachi Eppi. Zagrabiensis nomine Ferdinandi I. Saxonibus Transilvanis datum responsum, et respective assecuratoriae.

Orig. in Tabul. Natio. Saxonicae.

1544. Suppl. C. D. T. VI. p. 365.

Conclusulu universitatiei sasiloru in caus'a religiunei-lutherane, pe care densii o adoptara de religiune nationale, si asia se pusera prin trena in legatura mai strinsa cu Germania, era cu protestantismulu transplantara la poporu ideii de progressu, infientara scole, de care pana atunci avea numai cateva, fundara si tipografii, apoi curendu dupa aceea si mori de papiru.

Conclusum Universitatis saxonum in causa Religionis Lutheranae.

Edidit Fragm. Schlötzer p. 94.

" " Verfass. Zust. p. 100.

" " Eder in Felmer. p. 279.

1546. Suppl. C. D. T. VI. p. 377. et 378.

Veduv'a regina Isabell'a face donatiune comunele Tec'a si Ida in comitatulu Clusiuului, Annei dela Nadasdei'a, care fusesse soci'a lui Stefanu Mailatu, cumu si fiuluui ei Gavriilu Mailatu. In contra acestei donatiuni ridica protestu magnatulu unguerenu Emericu Verbocz prin plenipotentele seu Paulu Romanulu.

Isabellae Reginae Donationales pro Anna Nadasdi uxore Stephani Maylad, et Gabriele Maylad ejus filio, super jure Regio in totali Oppido Theke et possessione Ida habito. Datae Albae-Juliae fer. IV. prox. post fest. B. Lucae Evgl. anno Domini 1546.

Isabella Regina m. p.

Orig exstat. in arch. Capit. alb. Tran. sub Lit. D. Nr. 97.

Transumt. hbtr. in arch. fisci R. Tran. fasc. 49. Lit. X. serie 5.

NB. Statutorio Relatoriae super hac Donatione Capit. alb. emanatae, phibentes, quod huic statutiioni Paulus Olah nomine Emerici Verbocz contradixerit de anno 1547. exstant aequae in Arch. Capit. alb. Tran. in Cista Comitatus Kolos fasc. 1. Nr. 18.

Transumt. hbtr. in arch. fisci R. Tran. fasc. 49. Lit. X. serie 45.

1548. App. D. Tr. T. VI.

Acesta este unu documentu care merita ca se fia pus sub

ochii ageri si critici ai historiciloru, pentru ca se se pota face dein coprinsulu lui numai deductiune justa. Calugarulu Georgie Martinuti, in calitatea sa de consiliariu alu Isabellei, tutoru alu reguletiului Ioanu Sigismundu si thesaurariu, ajunsese in fapta domnu alu Transilvaniei. Pre candu Martinuti petrecea in Turda, Universitatea natiunei sasesci tramise la elu doi deputati dein patriciani cu nisce articlii scrisi pe papiru simplu, despre carii ei spusera, ca aru fi conditiuni de pace, inchiaiete intre sasi si intre locuitorii dein districtulu Fogarasiului, romani de nationalitate. Conditiunile sunt siese la numeru, una mai aspra decatu alta pentru romani. In casuri anumite, se da sasilui libertate de a omori pe romanu; in altele erasi, deca sasilu nu are martori asupra romanului, se duce si aduna de unde pote siepte sasi, carii jura in capulu romanului. si atunci acesta fu omoritu.

Acesti articlii aru semená ca una specie de conventiune; bate inse forte tare la ochi, ca conventiunea ca atare, nu are nici unu datu, nu este anumitu loculu si tempulu inchiaierei, nici persoanele care l'au inchiaietu, nici este subscrisu de nimeni, ci se presenta la Martinuti numai doi plenipotentii sasi, anume Ioanu Rosiu si Petru Haller, ambii functionari de frunte dela Sibiu, si ceru confirmarea conventiunei, era deintre romanii districtulu Fogarasu, deintre atati boieri cati avea pe atunci acelu districtu, nu se areta sufletu de omu, nu este nimeni de facia. Cu tote acestea Martinuti confirma acelu conceptu de articlii orbi, si le da auctoritate de documentu publicu. In a. 1561 vene Ioanu Sigismundu si confirma de nou acelu actu lipsitu altu-mentrea de ori-ce criteriu alu unei conventiuni autentice, ci produsu in modulu celu mai unilaterale dein lume. De altu-mentrea, merita se observamu si acilea, ca anume dela a. 1540 inainte, adeca dela reformatiune incece, si mai de aprupe, chiaru dein acestu anu 1548 inainte, die'a Transilvaniei. inca decretá legi de cele mai barbare si mai afurisite in contra romaniloru, si ca dela aceta epoca pana la 1700 romanii au caduutu mai reu de catu fusesera ei vreodata pana atunci.

Nos Frater Georgius Episcopus Varadiensis Thesaurarius Locumtenens Reginalis majestatis, ejusque Serenissimi filii, ac in Regno Hungariae et Transylvaniae Judex Generalis, etc. quod prudentissimus et circumspectus Dominus Joannes Veres Judex Regius, et Petrus Haller Judex Civitatis Cibiniensis in suis, ac aliorum universorum saxonum septem et duarum sedium personis, nostram venientes in praesentiam exhibuerunt, et repraesentarunt nobis quosdam articulos, in simplici papiro conscriptos, qui pacem et concordiam inter ipsos universos saxonos, et totam Terram Fogaras continere dignoscebantur, tenoris infrascripti, supplicantes nobis iidem, Judex Regius, et Petrus Haller nominibus quibus supra, ut eosdem articulos ad verbum ad verbum transcribi facien. pro ipsis saxonibus, ipsorumque posteris, in testimonium futurae inter eos, et Terram Fogaras constitutae pacis confirmare dignaremur, quorum quidem articulorum inscriptio talis est.

„Instituta Dominorum saxonum cum Terra Fogaras, super Reformatione observationum, quibus pax inter habitantes terras durare possit.“

Tenor vero articulorum hoc modo sequitur:

„Inprimis Valachus Fogarasiensis non educat oves suas in Territorium saxonum, nisi habita conventione coram Judicio Possessionis, et si conventio celebrata fuerit, Judex dabit ei literas, quas perfe-

rat ad Castellanus, et e converso Castellanus dabit literas satisfactionales, sive fideijussoriales, in quibus cavebit Castellanus pro Domino ovium, et Pastore, et numero ovium, quorum nomina utrinque in literis conscribantur, et sic educet oves suas in territorium ejusdem, una cum literis judici exhibendis.

Item, si citra indultum saxonum, in terram eorum oves convexerint, aut citra favorem intervernerint, primum denuncient illi saxones per hominem Judicis, ut depellant oves, si pastor non fuerit obediens mandato, ex uno grege accipiantur oves quatuor, si adhuc contumax fuerit pastor, mulctetur in duplo, et si adhuc temerarius erit, secum oves auferant, et si superadest amplius, capiat, et non dimittatur, nisi soluto homagio, et si maluerit saxo, liberam interficiendi pastorem habeat facultatem.

Item, ubi pecora in damno reperta fuerint, impellantur, et Judex Possessionis proborum aestimatione, de ovibus satisfaciatur saxoni damnificato, et si Pastor vi, vel manu armata oves defendere voluerit, Judex faciat eum capere, et saxo producat testes de violentia, vel si testes defuerint, juxta legem Regni stet ad caput ejus cum septem conjuratoribus, et habita fidei depositione, et criminis in caput ejus coactione, subeat sententiam capitalem, ubi vero aufugerit pastor, castellanus eum juri statuatur, et procedet contra eum ordine immediate supra scripto. — Ubi vero pastor incendium minatus fuerit, sive ignem excitaverit, si repertus fuerit in territorio saxonum, ordine praescripto celebretur in caput ejus Judicium, et interficiatur, de aliis vero casibus criminalibus si capi poterit pastor, puniatur, habito justo Judicio, et sententia per bona merita causa elicitata et eliminata. Si vero aufugerit, castellanus sistat eum juri in Fogarasiensi foro, hoc est in sede Judiciaria de Fogaras, attamen propter casum incendii, si Dominus suum pastorem in judicium non exhibuerit, vel exhibere non poterit, judicium nihilominus in pastorem transigatur, et testes accipiantur, si non defuerint, si vero penuria testium fuerit, saxo jurat septimo secum in caput pastoris, et Dominus pro eo interficiatur.

Item, Walachus, qui possessionem taxaverit, et descripserit, capiat, et introducto, et recepto testimonio fide digno capite puniatur, si vero testes defuerint, in caput ejus juramentum, juxta legem Regni celebretur, et interficiatur, et si transfugerit in terram Fogaras, Castellanus ordine supradicto celebret in caput ejus judicium.

Item Sylvam prohibitam ovibus Pastores desecare non debeant, quod si fecerint, tales pastores capiantur, et convincantur in solutione homagiorum suorum, aliter non dimittantur. Etsi violentiam, et armatam manum inferret, ordo servetur praescriptus in puniendo pastore, si vero aufugerit, et Pastor oves reliquerit, Judex de homagio pastorem accipiat satisfactionem. Si vero oves quoque abstulerit secum et discesserit, Castellanus servet in hoc pro-

cessum superius praescriptum. Ubi vero ad excitandum ignem arbores prohibitas dissecaverit, solvat pastor birsagium silvae prohibitaee in medio possessionis ab antiquo observatum.

Item Valachi, qui de praesenti oves suas in terram saxonum infra 5. diem a die praesenti, hoc est feria quarta proxima post Dominicam Oculi computando, super pastura ovium cum illis quibus interest concordare debeant, alioquin poenae praescriptae subjaceant.

Nos igitur justa et legitima supplicatione annotator. Judicis Regii, et Petri Haller Cibiniensis nomine universitatis saxonum nobis porrecta exaudita, et admissa, praescriptos articulos non abrasos, non cancellatos, praesentibus literis nostris sine diminutione aut augmento aliquanti insertos, quoad omnes eorum continentias, quantum scilicet rite et legitime existunt emanati, viribusque illorum veritas suffragatur, ratos habentes, et acceptos, pro ipsis universis saxonibus, ipsorumque haeredibus, et posteritatibus universis confirmamus, eosque pro eisdem perpetuo valituros, auctoritate nostra declaramus, harum nostrarum vigore, et testimonio literarum. Datum Thordae feria 6. proxima post Octavas corporis Christi anno ejusdem 1548.

Orig. in Tabul. Nat. saxonicae.

Copia in collect. mst. Bibl. Colleg. Refor. Claud. T. II. p. 181.

NB. Has literas confirmavit et transumit Joannes II. anno 1561, quae legi possunt apud Jos. Com. Kemény Suppl. C. D. T. VII. p. 173.

1548. C. D. T. IV. p. 400.

Urma de vaivodatu romanescu in comun'a Restoltiu dein comitatulu Dobacei. Veduv'a Anna Bathori dela Siemleu care fusese soci'a lui Gasparu Draganu, dein renumit'a familia Dragu, maritata a dua ora dupa altu boieriu mare, anume Antoniu Drugetu, confirma pe Toma Lungulu dela Niresiu in vaivodatu dela Restoltiu*).

Datum in Castro nostro Kóvár feria V. prox. p. fest visitat M. — Annae Bathori de Somlyo olim Casparis Dragfi, tum vero Antonii Drugeth de Homona S. Comitum Comitatum Szolnok mediocris et Kraszna viduae Literae, vi quarum Thomam Hosszu de Kis Nyires in Vajvodatu possessionis Restolcz, ac loco molendinari ibidem a Ivanne quondam Dragfi eidem collato, ac im exemptione ab omni praestatione, signanter etiam Falconum eidem a Catharina quondam Drugeth de Homona dicti Joannis Dragfi vidua olim concessa Confirmat.

Vide eas per extensum in confirmationalibus anni 1655. in Tom. VIII. Dipl. Com. Jos. Kemény p. 482—484.

1552. Suppl. C. D. T. VII. p. 41—43

La anulu acesta se afla urmele de fortificare seu incongiurate cu muri, a oppidului sasescu Medeasiu, comandata de re-

*) Ce semnificá ore unu voivodatu cá acesta?

gele Uladislau in a. 1495, invoita de Ferdinandu I., pre candu acumu Nicolae Romanulu era cancellariulu seu. Sasi delu Medeasiu nu prea voliá se se inchida intre muri, dein care causa regele luá mesuri aspre in contr'a loru. Nu le placea nici loru se se inchida intre muri. Causale sunt sciute.

Totu acilea mai aflamu, cá sasi au cumparatu robi (iobagi) dein comun'a Pocisióra (comit. cet.-de-balta) de proprietate basericej dein Medeasiu, cá se aiba si aceea robi, dela cari se traga venitori, precumu tragea si alte multe mii de basericej, monasterie si episcopie christiane venitori dein sudórea si dein sangele acelora, caroru li se predicá evangeli'a.

Posonii 25. Martii. Privilegiales Ferdinandi I. ut siquidem Civitas Mediensis moenibus cineta jam sit, hinc Judex Regius duarum sedium Medgyes et Selk.

Copia ms. Danielis Trapoldi, in collect. ms. Josephi Benkő T. XV. p. 43.

1552. Suppl. C. D. T. VII. p. 49—50.

Datae in Castro nostro Ebersdorf die 5. Nov. anno Domini 1552. Ferdinandi I. Privilegiales, vi quarum in favorem saxonum duarum sedium Medgyes et Selyk confirmat et transumit Privilegiales Uladislai II. Regis 1490. eisdem saxonibus super confirmatione antiquarum libertatum, donationum, et consvetudinum elargitas.

Copia in collect. ms. Biblioth. Colleg. Refor. Claud. T. II. p. 157.

1552. Suppl. C. D. T. VII. p. 55—59.

Nos Ferdinandus Divina Favente Clementia etc. quod pro parte et in personis fidelium prudent. et circumspectorum Judicis et juratorum Civium totius comunitatis nostrae civitatis Megyesiensis exhibitae sunt nobis, et presentatae ternae literae etc. quarum quidem literarum priorum quondam Domini Vladislai Regis tenor talis est:

„Vladislaus*) Dei Gratia Rex Hungariae Bohemiae etc. fidelibus nostris, et Circumspectis Judicibus, et Juratis senioribus, et villis, et toti Comunitati duarum sedium Megyesiensis et Selyk salutem et gratiam. Ex declaratione fidelium nostrorum prudentium et circumspectorum Judicis et Juratorum civium Civitatis nostrae Megyesiensis intelleximus non sine displicentia, qualiter nonnulli forent ex vobis, qui ex conductiōne Lapidum ad munitionem illius civitatis nostrae Megyes necessariorum tepidi et negligentes forent. Unde volumus, et fidelitati vestrae harum serie firmissime committimus, et mandamus, quatenus dum et quando per praefatos Judicem et Juratos cives dictae Civitatis nostrae Medgyes, cum praesentibus fueritis requisiti, toties quoties opus exigerit, lapides sufficientes pro munitione illius Civitatis nostrae affere et apportari facere modis omnibus debeat et teneamini, ubi si negligentes, et remisi fueritis, comisimus, et praesentibus strictius committimus fidelibus nostris magnifico Bartholomaeo

*) 1495. Vladislai mandatum ad Incolas sedium Medgyes et Selyk ut ad munitiones Urbis Medgyes lapides advehant.

Dragfi de Belthewk Vajvodae illarum partium Transilvanarum suisque vice Vajvodis, ut ipsi vos, et quemlibet vestrum ad hoc ipsum, etiam per onera et gravamina vestra arctius cogant, et compellant, auctoritate nostra praesentibus ipsis in hac parte attributa mediante. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhib. restit. Datum Budae feria VI. prox. post festum pentecostes, anno D. 1495.

In secundis literis datis Budae feria 3. prox. a. f. B. Thomae apost. a. D. 1514. continetur Vladislai mandatum ad officiales Comitatus Küköllő, ut portionem in Pocstelke, quam medienses pro Ecclesia B. Margarethae coemerant, qua exemptam nullis Taxis, et contributionibus, subsidiisque Regis gravare audeant.

In tertiis literis Datis Budae feria 2. prox. post. Dom. Judica. anno Domini 1534. habentur Joannis I. Privilegiales pro Megyesiensibus, ut nullus mercator, exceptis nundinis annualibus merces suas ibidem veni exponat.

(Quae harum trium Literarum confirmationales datae sunt) per manus Reverendi in Christo Patris Domini Nicolai Olachi compatris et consilarii nostri fidelis, nobis sincere dilecti, in Castro nostro Ebersdorff 13. mensis Novembris a. Domini 1552. Regnorum nostrorum Romani 22. aliorum vero 26.

Copia ex ms. Danielis Trapoldi in collect. ms. Josephi Benkő p. 28—29.

1553. C. D. T. IV. p. 446.

Turcii ajunesera cu óstea loru pâna la cetatea Agri'a in Ungari'a. Comandanti ai cetatiei erá Stefanu Dobau dela Rusca si Stefanu dela Mesca, carii aparara heroicesce. Ferdinandu inaltia pe Doban la rangul de baronu alu regatului si'lu denumesce voivodu alu Transilvaniei si comite alu secuiloru.

Vienae 26. May Ferdinandi collationales, tenore quarum Stephanum Dobo de Ruszka ob praeclaram fidem et fortitudinem, quam, qua Capitaneus Agriensis, una cum collega suo Stephano Mechkei*) occasione tentatae per Turcas anno 1552. obsidionis Agriensis**) contestatus est, in Baronem Hungariae, Vajvodam Transilvaniae, et Siculorum Comitem creat et Jure cera rubra in sigillando utendi condecorat.***)

Editae in „Tudományos Gyűjtemény 1837“ X. p. 61—63.

(Editae in „Tudom. Gyűjtem. 1837“ XII. p. 229) vocatur Stephanus Dobo solum alias „Praefectus Arcis Agriensis.“

1553. App. D. Tr T. VI.

Sasi s'au fostu plansu la imperatulu si regele Ferdinandu

*) Apud Istvanfium Lib. XVII. erronee scribitur Neskey.

**) describitur late haec obsidio in ipsissimis his collationibus.

***) 1553. die 12. Mart. Stephanus Dobo oondum erat Vajvoda Transilvaniae renunciatus, nam in Donationalibus Ferdinandi sub dicto dato exaratis, vi quarum Francisco Tahy Capitaneo supremo Hung. et Stephano Dobo Castrum Pochay confertur.

cà nobilimea dein comitatele Alb'a si Cetatea de balta volia se iobagesca pe câteva comune sasesci, éra pretextulu ilu luá dela conscriptiune in contributiuni si taxe la unu locu cu alte comune iobagesci. Ferdinandu infrunta pe aristocrati si apara pe sasime in contr'a loru. Subscrisu este si la acestu actu primalele archiepiscopu Nicolae*).

Ferdinandus Divina favente Clementia etc. Fidelibus nostris egregiis nobilibus comitibus, Vice-Comitibus, Judicibus et universitati nobilium Comitatum Albensis et de Küköllő existentibus et futuris praesentes nostras visuris salutem et gratiam! Expositum est majestati nostrae in personis fidelium nostrorum prudentium et circumspcctorum universorum saxonum septem et duarum sedium nostrarum saxonicalium, partium istarum Regni nostri Transilvaniae, quod licet certae quaedam villae, Possessiones ipsorum exponentium in Comitibus istis Albensi et de Küköllő existentes habitae, in censuum nostrorum, et aliarum quarumvis Taxarum solutione semper et ab antiquo in medium saxonum contribuere, et nunquam instar Jobbationum ipsorum nobilium, et aliorum possessionatorum hominum Taxam seu contributionem solvere soliti sint, nihilominus tamen Dicatores et connumeratores vestri easdem villas, et possessiones ipsorum exponentium, cum pertinentiis earundem, instar bonorum et possessionum aliorum Regnicolarum, et nobilium ex eo, quod in Registris dictorum Comitatum vestrorum his proximis tamen annis inscriptas et adnotatas adiegentur, connumerare niterentur, quae res cum antiquae saxonum nostrorum consuetudini aperte contraria esset, inque manifestum libertatis eorundem a Divis quondam Hungariae Regibus nostris praedecessoribus, ipsis indultae et concessae, ac per nos quoque confirmato praejudicium vergeret, majestati nostrae pro parte, ac in personis eorundem saxonum nostrorum humiliter supplicatum exstitit, quatenus ipsis gratiose hac in re providere, neque ipsos in antiqua ipsorum consuetudine, libertatisque praerogativa quoquo modo labefactari permittere dignemur. Quorum nos justa et humili supplicatione clementer exaudita, volentes ipsos fideles nostros saxonos in omnibus eorum libertatibus, praerogativis, et consuetudinibus antiquis, per omnes et quoscunque illaesos, et indemnes conservari, neque eosdem in illis turbari, seu labefactari. Fidelitati vestrae, harum serie firmissime committimus, et mandamus, quatenus praemissis sic stantibus, praefatas villas, et possessiones ipsorum exponentium in praescriptis comitatibus habitas, simul cum pertinentiis earundem contra dictorum saxonum nostrorum antiquam consuetudinem; et praerogativam instar Jobbationum nobilium, aut aliorum possessionatorum hominum ad solvendam contributionem ali-

quam cogere vel compellere, vel Taxam seu Dicam aliquam eisdem imponere, neque vos ipsi neque vero Dicatores, et connumeratores vestri ullo modo praesumant, sed easdem de Registris dictorum Comitatum vestrorum delere, et expungere, praefatosque saxonos nostros sua libertate libere, et inviolabiliter frui, et gaudere permittere, modis omnibus debeatis, et teneamini. Secus nullo modo facturi. Datum in Civitate nostra Vienna-Austriae die 13. Mensis Novembris, a. 1553.

Ferdinandus mp. L. S. Nicolaus Olachus mp. strigoniensis.

Copia in collect. Dipl. colleg. Ref. Claudp. T. II. p. 197.

(Va urma.)

Table mari de parete din istori'a naturala a animaleloru sугatórie.

Edate de Iuliu Spreer, proprietariulu librariiei lui S. Filtsch in Sabinu 1870.

I. a) Cinpansulu (Troglodytes niger). b) Omulu padurei séu Orangutangulu (Simia-Satyrus). c) Gibonu cu barba alba (Hylobates Lar). d) Siamangulu (Hylobates Siamang).

II. a) Maimutia (momitia, moima) cu códa incolacita séu maimutia chiaunatória (Cebus Apella). b) Miti'a sura verde (Cercopithecus sabaeus). c) Babuinu (Cynocephalus Babuin). d) Mandrilulu (Papio Mormon). e) Maimutia (momitia) négra ragnitória (Micetes niger). f) Magotulu necodatu (Inuus ecaudatus).

III. a) Maimutia roiba ragnitória (Mycetes seniculus). b) Maimutia caputiata (Cebus capucinus). c) Saimirulu (Callithrix sciurea). d) Maimutia leusióra (Hapale rosalia). e) Variu (Lemur Macaco).

IV. a) Canele sboratoriu (Pteropus edulis). b) Strigoiuulu séu vampirulu (Phyllostoma spectrum). c) Liliaculu deminetiu (Vesperugo noctula). d) Liliaculu urechiatu (Plecotus auritus). e) Nasulu-mare (strîmbu) (Rhinolophus ferrum equinum). f) Maciu sburatoriu (Galeopithecus rufus).

V. a) Veveritia asiatica séu Zibeta (Viverra Zibetha). b) Ichneumonele (Herpestes Ichneumon). c) Mungulu (Herpestes javanicus). d) Dihorulu de arbori (Martes abietum). e) Dihorulu domesticu (M. foina) f) Putorea (M. Putorius).

VI. a) Nevastuic'a mica (Mustela vulgaris). b) Câcomulu (M. Erminea. c) Putorea furatoriu (Putorius furo). d) Samurulu (Martes Zibellina). e) Chinga (Mephitis Chinga). f) Vidr'a vulgara (Lutra vulgaris). g) Vidra marina (L. marina).

VII. a) Leulu (Felis Leo). b) Leói'a (F. Leaena). c) Tigrulu (F. Tigris). d) Iaguarulu (Leopardus Onza).

VIII. a) Leopardulu (Fel. Leopardus antiquorum). b) Caguarulu (Puma concolor). c) Risulu

*) Pucinu a folositu sasiloru acésta aparare. Dominatiunea casei austriace in Transilvani'a érá fórté disputata in acelea tempuri; si in adeveru, cà mai multe comune sasesci au remasu iobagite si robite pâna in a. 1848.

europeanu (*Lynx vulgaris*). Mîti'a selbatega (*Cattus versus*). Mîti'a domestica (*Cattus domesticus*).

IX. a) Hien'a vergata, (*Hiena striata*). b) Hien'a tarcata (*H. crocuta*). c) Ogarulu s'eu iepurariulu (*Canis Grajus*). d) Vijl'a s'eu paserariulu (*C. avicularius*). e) Lupulu (*C. Lupus*).

X. a) Siacalulu (*Canis aureus*). b) Vulpea (*C. vulpes*). c) Ariciulu europeanu (*Erinaceus europaeus*). d) Siorecele vulgaru (*Sorex vulgaris*). e) Siorecele cele de apa (*Crossopus fodiens*). f) Siorecele toscanu (*Pachyura etrusca*). g) Sobolulu vulgaru (*Talpa europaea*).

XI. a) Ursulu americanu (*Ursus americanus*). b) Ursulu mohorîtu s'eu Ursulu vulgaru (*Ursus arctos*). c) Ursulu polaru (*Thalassarctos polaris*). d) Ursulu spalatoriu (*Procyon Lotor*).

XII. a) Mancatiosulu (*Gulo borealis*). b) Veditrele vulgaru (*Meles vulgaris*). c) Oposulu (*Didelphys virginiana*). d) Cangurulu (*Marcropus major*). e) Porculu ghimposu (*Hystrix cristata*). f) Purcelulu de mare (*Cavia cobaya*).

XIII. a) Agntiu vulgaru s'eu iepurele auriu (*Dra-syprocta Aguti*). b) Harciogu (ciuriciulu pestrîtiu) (*Cricetus frumentarius*). c) Marmot'a (*Arctomys marmotta*). d) Veverit'a vulgara (*Sciurus vulgaris*). e) Somnorea (*Glis vulgaris*). f) Siorecele vulgaru de campu (*Arvicola arvalis*). g) Siorecele domesticu (*Mus musculus*). h) Clotianulu (*Gusganulu*) caletoriu (*M. decumanus*). i) Siorecele selbategu, (*M. Sylvaticus*). k) Siorecele orbu (câtielulu pamentului) (*Spalax typhlus*).

XIV. a) Iepurele vulgaru (*Lepus timidus*). b) Iepurele de munte (*L. variabilis*) c) Iepurele de casa (*L. caniculus*). d) Bebru (*Castor fiber*). e) Bebru zibeticu (*fiber Zibethicus*).

XV. a) Furnicariu comatu (*Myrmecophaga jubata*). b) Ciscariulu (*Ornithorhynchus paradoxus*). c) Soldianulu lui Teminck (*Manis Temminckii*). d) Armadilulu tieposu (*Dasybus setosus*). e) Treidegetatulu lenesiu (*Bradypus tridactylus*).

XVI. a) Rinocerulu de Indi'a (*Rhinoceros indicus*). b) Elefantulu de Indi'a (*Elephas indicus*).

XVII. a) Tapirulu americanu (*Tapirus americanus*). b) Calulu de apa (*Hippopotamus amphibius*). c) Porculu domesticu germanicu (*Sus domesticus germanicus*). d) Porculu selbategu (mistretiu) (*sus scrofa*).

XVIII. a) Dromedariu (*Camelus Dromedarius*). b) Camila bactrina (*Camelus bactrianus*).

XIX. a) Lam'a (*Auchenia Lama*). b) Moscariu (*Moschus moschiferus*). c) Cerbulu tarându (*Alces jubata*).

XX. a) Tarandulu (*Tarandus rangifer*). b) si c) Cerbulu frumosu (*Cervus elaphus*).

XXI. a) Dam'a (*Dama Platyceros*). b) si c)

Caprioru (*Capreolus vulgaris*). d) Stancariu s'eu tian-curariu (*Orestragus saltatrix*).

XXII. a) Giraf'a (*Camelopardalis Girafa*). b) Capr'a négra (*Capella rupicapra*). c) Gazel'a (*Gassella Dorcas*).

XXIII. a) si b) Vit'a domestica (*Bos taurus*). c) Boulu moscatu (*Cribos moschatus*). d) Boulu de Indi'a s'eu Zebu (*Bos indicus*).

XXIV. a) Bivolulu vulgaru (*Babalus vulgaris*). b) si c) Capr'a domestica (*Capra Hircus*). d) Capr'a de munte (*Capra Ibex alpinus*).

Anuntiu literariu.

La redactiunea Transilvaniei se afla depuse de câtra respectivii dni auctori, traductori, editori spre vendiari: Dictionariulu limbei romane, elaboratu dupa insarcinarea data de societatea academica romana, de A. T. Laurianu si I. C. Maximu. Bucuresci 1873 volumulu I. A—H. 8° mare pag. 1242, 9 fl. v. a.

(Tiparirea volumului II. se continua barbatesce.)

Analile societatiei academice romane. Necesarie la toti câti se ocupa cu histori'a literaturii, tomu I. 1 fl. 70 cr., — tomu II. 3 fl. 90 cr., — tomu III. 90 cr., — tomu IV. 1 fl. 10 cr., — tomu V. 1 fl. 45 cr.

Si pe 1873.

Operele lui Corneliu Tacitu traduse in limb'a romana de rep. Gavv. Munteanu, fostu membru alu societatei acad. (una dein cele mai bune traductiuni romanesci dein limb'a latina) 2 fl. 80 cr.

Equilibru intre Antithesi, sau spiritulu si materi'a, de Ioanu Eliadu Radulescu, Bucuresci, 1869. 1 Volumu, formatu de lexiconu, pag. 400.*) 4 fl.

Georgiu Lazaru si scôl'a romana, memorialu de Petru Poenariu, discursu de receptiune etc. Cu portretulu lui Georgie Lazaru si anexe. Bucuresci 1871. 8° pag. 65, 40 cr. (Onorati memori'a fericitului Lazaru!)

Bibliografia chronologica romana, s'eu Catalogu generalu de cartile romane, imprimate dela adoptarea imprimeriei, diumetate secolulu XVI. si pâna astadi 1550—1873. Editiunea a dou'a, precessa de doue serii, una de date historice, relative la bibliografia in genere etc. si alt'a relative la imprimeria etc. Adunate in tempu aprôpe de 30 de ani, de Dimitrie Iarcu, vechiu professoru si inspectoru de scôle. Bucuresci, 1873. Format de lex. pag. 163**) 1 fl. 70 cr. v. a.

*) Opu indispensabile pentru toti acei romani, carii se ocupa cu histori'a nôstra nationale si voliescu a participa la afacerile politice a le tierei. Eliadu spune romaniloru in acêsta carte adeveruri mari si multe, éra exageratu este aprôpe numai in cestiuni religiôse, pe care le-a cunoscutu reu.

Carti. precumu este si acêsta, nu ar trebui se lipsesca in nici una dein bibliotecele romanesci.

**) In acêsta carte s'au furisiatu mai multe erroru, deintre care pe cîteva le corrego insusi autoriulu la pag. 157. Cu tôte acêstea, meritulu d' lui Iarcu la compunerea acêstui catalogu este si remane in ochii toturor romaniloru competentu, de mare valôre. De aci incolo acêsta Bibliografia romana se pôte perfectiona si continua pe usioru, si speramu cã a trei'a editiune o vomu avea si mai perfecta. Literatii nostrii nu potu fi fôra acêsta carte; ea este adeveratu manufactrou in histori'a literaturii.